

דבר תורה שבתון- פרשת ראה
הזכות לחירות אינה 'בחירה חופשית'
ד"ר חזות גבריאלי

הרמב"ם כבר ניסח את עיקרון ה'בחירה החופשית'- " רשות לכל אדם, אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק...". עיקרון זה מהווה תשתית ותנאי לקיומה ותקפותה של מערכת המצוות. האל אינו רק מעמיד בפנינו שתי דרכים אלא אף מצרף את המלצתו לפנינו משורת הדין- " ובחרת בחיים". בחירת האדם אינה יכולה לפי זה לנבוע מסיבה שקדמה לה כי אז זו אינה 'בחירה חופשית'. עקרון ה'בחירה החופשית' לפי זה אינו כפוף לחוקי הבריאה, ואף מנוגד להם. לכאורה.

תיאור זה מעמיד בפנינו שני קשיים מפורסמים וידועים: **האחד**, הבורא הכל יכול יודע את העתיד. כיצד זה מתיישב עם הבחירה החופשית, הלא ידיעתו של האל הינה 'מוכרחת' במציאות? אין אצל האל, 'כוח ופועל', 'פוטנציאל ומימוש', 'רצון ובחירה', שהרי כל אלו מעידים על חיסרון הנוגד את הגדרת הכוליות של האל. ידיעתו הינה המציאות עצמה!!

הקושי **השני** מתייחס לעצם המושג. האמנם יש לאדם בחירה חופשית אמיתית? האם זו אינה אילוזיה? האדם אינו בן חורין אמיתי והוא כפוף לדטרמיניזם (=סיבתיות הכרחית) מכל הסוגים: סוציו-אקונומי, פסיקלי, ביולוגי, פסיכו-אנליטי ואפילו חינוכי- חברתי!! אפילו רצונו של האדם נתפס כאשליה והוא הולך ומוסבר במדעי המוח באמצעות מעקב אחר תהליכים ביולוגיים, קוגניטיביים ונפשיים. חוסר השליטה של האדם על גורלו נוסח בתרבויות השונות במונחים של פאטליזם (=אמונה בגורל מוחלט וידוע מראש), כגון: קארמה, גורל, מוירה היווני והגזרה הסונית.

לדעתי, הפסוק הפותח את פרשתנו פותר את שני הקשיים: **וְיָרָא אֱלֹהִים לְתֹנֵן לְפָנֶיךָ הַיּוֹם בְּרָכָה וְקָלָה**: המילה **היום** שלכאורה מיותרת, מצביעה על רכיב הזמן ב'בחירה החופשית' כרכיב חיוני להבנת עיקרון העל הזה. הרכיב הדומיננטי בקושי הראשון הוא חשיבה על מציאות השם יתברך במונחים של **זמן** משום ששכלו של האדם אינה יכולה לתפוס מציאות החסרה את ממד הזמן. רק באמצעות גורם הזמן האנושי והאינטואיטיבי נוצרת סתירה בין הידיעה של האל לבין ה'בחירה החופשית'. אבל זו טעות שהרי הזמן הוא אחד מחוקי האל או אחת מיצירותיו וחוק זה אינו חל עליו כמו שאר החוקים. הבורא נמצא מחוץ לזמן והמקום, הינו משפט ששכלנו אינו תופס את משמעותו אלא את נכונותו. אנו יוצרים במו שכלנו המוגבל קושי ומתקשים למצוא לו פתרון.

באשר לקושי השני, מדובר על כשל מושגי. 'בחירה חופשית' אין משמעה יכולת פעולה או חשיבה מוחלטת ובלתי מוגבלים כפי שיש לאל יתברך. גם אין מדובר על הזכות הדמוקרטית להיות 'בן חורין' שהינה ביסודה זכות משפטית. מדובר על חופש בחירה בתוך מערכת נתונה של חוקים ומציאות שלא אנו בראנו. לפני חופש הבחירה שלנו, עוד בטרם אנו נדרשים להחליט, הבורא קבע עבורנו את 'כללי המשחק' שבהם, ורק תחת קיומם ההכרחי אנו נדרשים להכריע הכרעה ב'בחירה חופשית'. שתי הדרכים קיימות טרם בחירתנו. את ההמלצה לבחירה לא אנחנו יצרנו או הגינו. באותה המידה יכול היה הבורא ליצור שלשה דרכים ואף לא להמליץ לפנינו משורת הדין על אחת מהן. גם את זאת היינו מכנים- 'בחירה חופשית'.